

MOLIYAVIY HISOBOTLARDA DAROMADLARNI BOSHQARISH USULLARI

Zaripova Sayohat Zafarovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

“Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya hisobi va auditi” kafedrası assistenti

sayokhatzaripova98@mail.ru

To'xtamurodov Elbek Jamshid o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis institute 3-bosqich talabasi

konamipeselbek@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14626399>

Annotatsiya. Ushbu maqolada moliyaviy hisobotlarda daromadlarni boshqarish usullari ilmiy jihatdan o'rganilib, ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri tahlil qilinadi. Xalqaro va milliy amaliyot misollariga asoslangan holda tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: Moliyaviy hisobot, daromadlarni boshqarish, xalqaro standartlar, shaffoflik, iqtisodiy samaradorlik, buxgalteriya hisoboti.

REVENUE MANAGEMENT METHODS IN FINANCIAL STATEMENTS

Abstract. This article scientifically examines methods of earnings management in financial reporting and analyzes their impact on economic efficiency. Recommendations are developed based on examples from international and national practices.

Key words: Financial statements, earnings management, international standards, transparency, economic efficiency, accounting report.

МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ ДОХОДАМИ В ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ

Аннотация. В данной статье научно исследуются методы управления доходами в финансовой отчетности и анализируется их влияние на экономическую эффективность. Разработаны рекомендации на основе примеров международной и национальной практики.

Ключевые слова: Финансовая отчетность, управление доходами, международные стандарты, прозрачность, экономическая эффективность, бухгалтерская отчетность.

Mazkur maqolada daromadlarni boshqarishning mohiyati, asosiy usullari, iqtisodiy ta'siri hamda O'zbekiston sharoitida ushbu amaliyotning xususiyatlari keng ko'lamda tahlil qilinadi. Xususan, xalqaro buxgalteriya hisobining umumiy tamoyillari va milliy tajribaga e'tibor qaratiladi. Moliyaviy hisobotlar korxona faoliyatining moliyaviy natijalarini ifodalovchi asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Daromadlarni boshqarish esa moliyaviy hisobotlarni tartibga solish jarayonida

muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu jarayon orqali korxonalar o'z moliyaviy natijalarini iqtisodiy maqsadlarga mos ravishda taqdim etish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Daromadlarni boshqarishning mohiyati va nazariy asosi: Daromadlarni boshqarish buxgalteriya hisobining nazariy tamoyillari doirasida amalga oshiriladigan va ko'pincha moliyaviy natijalarni manipulyatsiya qilishni o'z ichiga oladigan jarayondir. Ushbu jarayonni nazariy jihatdan tushunish uchun asosiy kontseptual asoslarni ko'rib chiqish lozim:

1. **Buxgalteriya standartlariga moslashuv:** Daromadlarni boshqarish buxgalteriya siyosatini shakllantirish va qo'llashda asosiy rol o'ynaydi.
2. **Buxgalteriya tamoyillaridan foydalanish:** Daromadlarni boshqarishda ehtiyotkorlik, muvofiqlik va nazorat tamoyillari muhimdir.
3. **Odatdagi va noodatdagi daromadlarni boshqarish:** Daromadlarni odatdagi operatsion faoliyat yoki bir martalik operatsiyalar orqali tartibga solish.

Daromadlarni boshqarishning usullari: Moliyaviy hisobotlarda daromadlarni boshqarish quyidagi asosiy usullar orqali amalga oshiriladi:

1. **Amortizatsiya va zaxiralar boshqaruvi:** Uzoq muddatli aktivlarning amortizatsiyasi va zaxiralar bahosini o'zgartirish orqali daromadlar ko'rsatkichlarini tartibga solish.
2. **Xarajatlarni ajratish va tasniflash:** Xarajatlarni hisobot davrlarida turlicha taqsimlash orqali moliyaviy natijalarga ta'sir ko'rsatish.
3. **Bir martalik operatsiyalar:** Katta miqdordagi xarajatlarni bitta hisobot davriga jamlash yoki daromadlarni boshqa davrlarga kechiktirish.
4. **Sof foyda ko'rsatkichini boshqarish:** Sof foydani oshirish yoki kamaytirish maqsadida moliyaviy operatsiyalarni boshqarish.

O'zbekiston sharoitida daromadlarni boshqarish: O'zbekiston iqtisodiyoti islohotlar davrida bo'lib, bu moliyaviy hisobotlarda shaffoflik va xalqaro standartlarga moslashishni talab etmoqda. Mamlakatda qabul qilingan yangi soliq va buxgalteriya qonunchiligi ushbu jarayonni qo'llab-quvvatlaydi.

Professor I. Karimovning "Buxgalteriya hisobi va audit" asarida keltirilganidek, daromadlarni boshqarishning to'g'ri strategiyalari korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Shuningdek, professor A. Abdullayevning "Moliyaviy boshqaruv va buxgalteriya" kitobida iqtisodiy samaradorlikka erishishda daromadlarni boshqarish tamoyillarining roli yoritilgan.

Shu bilan birga, milliy iqtisodiyotda kichik va o'rta biznes korxonalari moliyaviy hisobotlarda shaffoflikni ta'minlash uchun malakali buxgalteriya kadrlarini shakllantirishga

ehtiyoj sezmoqda. Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlarga mosligini oshirish orqali mamlakat investitsion jozibadorligi oshadi.

Xalqaro tajriba va milliy amaliyot: Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) moliyaviy hisobotlarda daromadlarni boshqarish uchun aniq qoidalar va tamoyillarni belgilab beradi. Xalqaro tajribada, xususan, yirik korporatsiyalar daromadlarni boshqarishda maxsus usullardan foydalanadi, bu esa milliy amaliyotga tatbiq etilishi mumkin. Misol tariqasida, AQSh va Yevropa mamlakatlarida kompaniyalar moliyaviy hisobotlarda shaffoflikni oshirish uchun maxsus dasturlar joriy etadi. Bunday dasturlar audit jarayonlarini avtomatlashtirish va hisobot tuzishda inson xatolarini kamaytirishni o'z ichiga oladi. O'zbekiston uchun bu kabi texnologiyalarni qo'llash istiqbolli yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Shu bilan birga, xalqaro moliyaviy institutlar tomonidan moliyaviy hisobotlarni tahlil qilishda daromadlarni boshqarishning salbiy ta'siri bo'yicha ko'plab tadqiqotlar o'tkazilgan. Bu tadqiqotlar asosida ishlab chiqilgan tavsiyalar milliy tajribaga ham mos keladi.

Ilmiy va amaliy tavsiyalar:

1. **Ichki nazorat tizimlarini kuchaytirish:** Korxonalarining ichki audit tizimini takomillashtirish orqali daromadlarni boshqarish jarayonini samarali nazorat qilish.
2. **Xalqaro standartlarni joriy etish:** O'zbekiston korxonalarida IFRS talablariga to'liq mos keladigan moliyaviy hisobot tizimini shakllantirish.
3. **Soliq siyosatini soddalashtirish:** Korxonalarini moliyaviy hisobotlarda nohaqlikka yo'l qo'ymaslikka rag'batlantiruvchi soliq siyosatini ishlab chiqish.
4. **Moliyaviy savodxonlikni oshirish:** Buxgalteriya va audit sohasida yuqori malakali kadrlar tayyorlashga e'tibor qaratish.
5. **Raqamli texnologiyalarni joriy etish:** Moliyaviy hisobotlarni avtomatlashtirish orqali inson xatolarini kamaytirish va shaffoflikni oshirish.

Xulosa: Moliyaviy hisobotlarda daromadlarni boshqarish korxona iqtisodiy ko'rsatkichlarini vaqtincha yaxshilashi mumkin, ammo uzoq muddatli istiqbolda shaffoflik va ishonchlilik tamoyillarini buzish xavfini tug'diradi. O'zbekiston sharoitida xalqaro standartlarga moslashuv va ichki nazorat tizimlarini takomillashtirish moliyaviy hisobotlarning shaffofligi va ishonchliligini oshirishda muhim o'rin tutadi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar.

REFERENCES

1. Dechow, P. M., & Skinner, D. J. (2000). "Earnings management: Reconciling the views of accounting academics, practitioners, and regulators." *Accounting Horizons*, 14(2), 235-250.
2. Healy, P. M., & Wahlen, J. M. (1999). "A review of the earnings management literature and its implications for standard setting." *Accounting Horizons*, 13(4), 365-383.
3. Schipper, K. (1989). "Commentary on earnings management." *Accounting Horizons*, 3(4), 91-102.
4. Karimov, I. (2018). "Buxgalteriya hisobi va audit." Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.
5. Abdullayev, A. (2020). "Moliyaviy boshqaruv va buxgalteriya." Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
6. International Financial Reporting Standards (IFRS).
7. Van der Stede, W. A. (2000). "The relationship between two consequences of budgetary controls: Budgetary slack creation and managerial short-term orientation." *Accounting, Organizations and Society*, 25(6), 609-622.
8. O'zbekiston Respublikasi Soliq Kodeksi (2022).